

UDK 821.09:613

ISSN 0350-2899, 37(2012) br.1 p.49-56

Zdravlje u knjigama

Health in books

Petar Paunović

Rajačka škola zdravlja

Sažetak: U traganju za zdravljem, polazeći od pretpostavke da u knjigama ima tekstova u kojima je opisano zdravlje, autor predlaže da se knjige čitaju tako da se delovi teksta koji se odnose na zdravlje posebno akceptiraju, pa i zapisuju i tako stvori zaliha citata o zdravlju, kojoj bi se čitaoci mogli povremeno vraćati i podsećati se na pročitano.

Autor smatra da većina pisaca čini najinteligentniji deo naroda i da su oni opisujući život čoveka, znali da opisuju i zdravlje koje je kod zdravih ljudi verni pratilac života, a kod onih koji su poremećenog zdravlja, zdravlje je najsnažnija želja do ozdravljenja ili do kraja života. Kao osećanje zdravlja, zdravlje je mnogo više od onoga što osećamo kao zdravlje i što možemo da iskažemo i opišemo. Zato su pisci u prednosti, jer poseduju maštu i intuiciju, i riznicu reči koje mogu vešto da kombinuju i iskoriste u opisivanju zdravlja bolje od drugih.

Autor u svom radu navodi primere tekstova pisaca u čijim delima ima zapisi o zdravlju i opisa zdravlja, pokazujući tako da traganje za zdravljem u knjigama, odnosno u književnosti, može da ispuni svoj cilj. Autor navodi citate o zdravlju iz proze Tina Ujevića, Iva Andrića, Milovana Glišića, Alberta Kamija i Danila Pekića i poezije Dobrice Erića, Milutina Bojića, Augusta Šenoa, Branislava Petrovića i Luisa L. Haja..

Ključne reči: zdravlje, književnost, pisci o zdravlju, rečnik zdravlja

I

I pored sveg napretka medicine u XX i XXI veku, još uvek nije se došlo do zadovoljavajuće definicije zdravlja. Prva službena definicija zdravlja postavljena je 1946. godine. Svetska zdravstvena organizacija je objavila da je zdravlje ne samo odsustvo bolesti i nesposobnosti, već i potpuno fizičko, psihičko i socijalno blagostanje. Ova definicija zdravlja koja je predmet mnogih rasprava, polemika, osporavanja i negiranja, često se koristi kao ukras u pisanijama lekara i laika bez upuštanja u samo značenje definicije i sadržaj pojma – zdravlje

Ima i takvih zdravstvenih profesionalaca koji negiraju da postoji. Imajući to u vidu, ono što pišu pisci o zdravlju, može biti značajan doprinos definiciji i boljeg razumevanja pojma zdravlje.

II

Tin Ujević o zdravlju

1. Čitajući ovog pisca, tragajući za zdravljem, našao sam u njegovim knjigama mnoštvo detalja u vezi sa zdravljem. To je moguće, pre svega, jednim drugačijim pristupom čitanju. Sâm Ujević kaže na jednom mestu da bi želeo da "i u vrlo tragičnim okolnostima naši pogledi na svet budu malo vedriji". Tako se kod Tina Ujevića mogu naći

mnoge reči i rečenice, kao atributi zdravlja, koje doprinose razjašnjenju te pojave u čoveku i njegovom životu.

Tin Ujević

Teško je reći koji su motivi pokrenuli Ujevića da tako razmišlja i da se bavi zdravljem u svojim knjigama, koje je predmet njegovog interesovanja u toj meri izraženo da postavi i kompletnu definiciju zdravlja čak jednu deceniju pre 1947. godine, koje

godine je Svetska zdravstvena organizacija objavila zvaničnu definiciju zdravlja, do danas u stalnoj, zvaničnoj upotrebi..

Evo te definicije:

"Po mojem mišljenju, determinantni činilac, koji deluje u svakom čovjeku kao stvaralac svih psihičkih osobina i činova, te određuje čovekov usud u najopćenitijem i u najpojedinačnije smislu, zove se zdravlje. Drugim rečima, zdravlje smatram imanentnim, ali apsolutnim načelom kauzaliteta koje živi u svakom čovjeku. Zdravlje, dakle, stvara i kvalitetu čovjekove poezije i literature, ono, i ništa drugo. Pitate se, da li je dužina čovjekova života i razvoj njegovih nadahnuća određen posredno zdravljem, a to je zdravlje jedan ekvilibrij koji nije samo prethodno ostvaren nego se neprekidno bori, kroz razne mijene organizma, za svoje održanje."

2. Zdravlje je osećanje zdravlja. U proleće kada se pojača proizvodnja zdravlja pre svega pod zdravotvornim uticajem sunčevih zrakova, pesnik oseća zdravlje u svom telu pevajući o proleću.

Ne može da pod uticajem tog osećanja ne klikne:

"O Tine,
sine
vedrine,
čvrstine,
jedrine,
gustine..."

Njegov opis proleća obiluje atributima zdravlja i poklapa se sa svim onim što u fiziološkom pogledu, zbog delovanja sunca na telo i lučenja tzv. hormona sreće, stvara u čoveku osećanja lakoće i poleta, koji su takođe atributi zdravlja

Još jedan pesnik, Luis L. Haj: u svojoj knjizi "Misli srca" opisuje zdravlje kao proizvod koji nastaje u saradnji tela, duše i uma, na sledeći način:

"Naše telo je kao i sve ostalo u našem životu, ogledalo naših unutrašnjih misli i uverenja. Svaka ćelija odgovara na svaku bogovetnu misao koju pomislimo i svaku reč koju izustimo. Slušam poruke svoga tela:

U ovom svetu stalnih promena, odlučujem da budem fleksibilan u svakom pogledu. Voljan sam da menjam sebe i svoja uverenja da bih unapredio kvalitet svog života i sveta.

Moje telo me voli bez obzira kako postupam sa njim.

Moje telo mi šalje poruke koje pažljivo slušam. Voljan sam da ih primim i da učinim potrebne ispravke u svom ponašanju.

Svome telu dajem ono što mu treba u svakom pogledu da bih mu vratio dobro zdravlje. Pozivam unutrašnju snagu kad god mi zatreba. I tako jeste.

Dobro zdravlje znači odsustvo zamora, dobar apetit, lako padanje u san i buđenje, dobro pamćenje, dobro raspoloženje, preciznost misli i delanja, kao i časnost, skromnost, zahvalnost i ljubav.

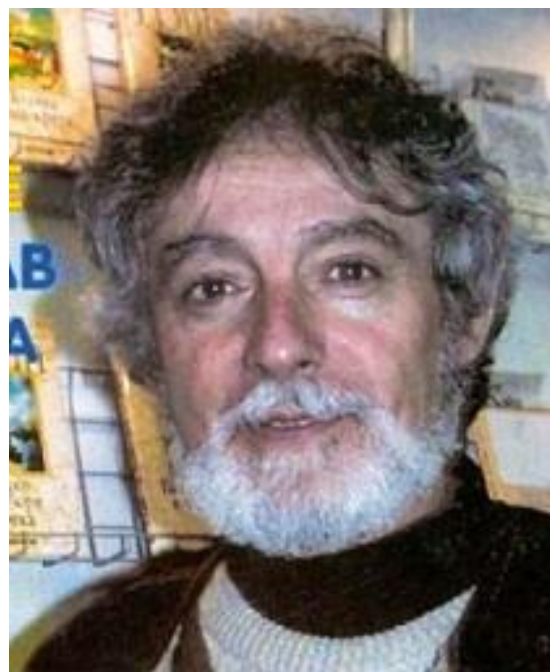
Koliko si zdrav?

Moje telo, duša i um zdrav su tim: telo nam uvek govori šta činimo. Kada nas telo opominje blažim ili jačim bolom, obično posegnemo za tabletama. Time ustvari kažemo svom telu: "Umukni! Neću da te slušam! Ne govori mi ništa!" Tako se ne voli svoje telo.

Kada se javi bol ili kada osetite da nešto nije u redu, sedite mirno, zatvorite oči i pažljivo se zapitajte: "Šta ovim želiš da kažeš"? Sačekajte odgovor nekoliko minuta. On može biti jednostavan, kao: "Idi spavaj". A može biti i jači.

Ako želite da vaše telo bude zdravo, neophodno je da budete deo isceliteljskog tima tela, duše i uma".

Didaktika zdravlja Dobrice Erića

Dobrica Erić

Bez upoređivanja nema učenja. Krećući se po svetu čovek uči upoređujući poznato sa nepoznatim. Tako se uči i o zdravlju. Kao primer čudesne didaktike zdravlja može da posluži poezija Dobrice Erića u celini. Ovde je takav primer pesma: "Beli golub pluća" iz zbirke "Reka s ružom rimovana".

BELI GOLUB PLUĆA

Beli golub pluća guče
u rascvetaloj krošnji grudi

Gde jedan cvrčak radosno suče
beskrajni končić krvi što rudi.

To gledaš sunce koje izgreva
Ti gledaš drvo usled listanja

A beli golub tebi peva
pesmu života, pesmu disanja.

Ti ideš, plivaš, greš iznad kuća
I gledaš svet očima čarnim.

A beli golub tvojih pluća
maše krilima životodarnim.

Ta nežna krila tvoj život nose
po živopisnoj gradini sveta

Kroz polja puna sunca i rose
kroz doba snega i suncokreta.

Da ti nije plućnih krila
Bio bi riba, bio bi stena

Bio bi drvo željno aprila
bio bi biljka bezimena.

Ovako ti si živ čovek, soko
sam ne možeš sebi da se nadiviš

Diši duboko, diši visoko
koliko dišeš, toliko živiš.

Zdravlje je prirodnost čoveka i manifestuje se čudesno velikim brojem pojava tokom života. Manifestacije zdravlja su: kretanje, razmnožavanje, san, snaga, vedrina i polet, radoznalost i želja za učenjem i radom; sklonost organizmu da stvara misli i ideje, da stvara krv, telesne tečnosti, kosti i mišiće, da zamenjuje novim izumrli epitel... Jedna od takvih prirodnosti i pojava koja znači zdravlje je disanje pomoću pluća i tkiva. Tu osnovnu prirodnost, na kojoj počiva život čoveka, opisao je Dobrica Erić u svojoj pesmi: "Beli golub pluća". Svako ko traga za zdravljem, ko želi da upozna tu tajnu čovekovog organizma, njegovo svakodnevno stvaranje, održanje i unapređivanje, neka se nagne nad pesmama Dobrice Erića. Čak nije potrebno da se duboko nad njima zamisli da bi ga pronašao, da bi otkrio put ka zdravlju u labirintu pesnikovih

misli i stihova. Zdravlje se u pesmama Dobrice Erića otkriva tako lako, kao biseri od rose u travi koja blista na suncu, kao sjajne zvezde na vedrom nebu, kao žar na ognjištu, ispod oduvanog pepela.

U poređenjima pesnik nalazi sličnosti između belog goluba i pluća, metaforom još u samom naslovu. Na početku pesme, u prvim stihovima, povezuje pluća i srce u jedno "beskrajnim končićem krvi što rudi" zbog životodavnog kiseonika uzetog iz vazduha u plućima, upoređujući pluća sa golubom koji guče i lepeta krilima i srce sa cvrčkom koji "radosno suče". On je istovremeno i Vezalijus (2) i Gajton (2).

Manifestaciju zdravlja kakvo je disanje pesnik naziva "pesmom života". Život se odvija u ritmu mahanja krilima "belog goluba" koja nose čoveka kroz svet do kraja. Život traje onoliko dugo koliko čovek dublje diše. Takvim "dubokim i visokim" disanjem organizam se puni kiseonikom koji je jedna od osnovnih sirovina za proizvodnju zdravlja, pa se zbog toga oseća samopouzdanim toliko da se sam sebi divi...

Objašnjenje:

1. Vezalijus: Andreas Vealius (1514 – 1564) flamanski anatom
2. Gajton: savremeni američki fiziolog

ŠENOINO PRIVATNO I JAVNO ZDRAVLJE

Tragajući za zdravljem, stigoh do pesama August Šenoa, poznatog južnoslovenskog pisca. Malo je ljudi koji znaju da je August Šenoa pisao i pesme. Uglavnom je poznat kao pisac romantične proze i istorijskog romana. Kao predstavnik romantizma, ne samo da dobro opaža ono što opisuje, već zna, proživljavajući svoj i tuđi život, da opiše i posebne situacije, one koje se ne uočavaju, nenametljive i obične kao što je zdravlje. U ovom slučaju, zanimljivi su opisi privatnog i javnog života i njihov značaj za čoveka. August Šenoa, uz pomoć atributa javnog i privatnog života, razjašnjava pojam javnog i privatnog zdravlja. Njemu je jasno gde se u svakodnevnom životu stvara zdravlje.

U ekonomiji života, čija je osnovna svrha proizvodnja života i zdravlja, postoji niz mogućnosti koje treba iskoristiti. Sve je kao raznobojno klupko okolnosti i događaja privatnog i javnog života. Kada se malo bolje razmisliš, utisak je da se zdravlje stvara u tebi, pod uticajem okolnosti i događaja u dva kruga oko tebe. Postoji mali i veliki krug, kao mali i veliki svet: tvoja porodica i ti, mali su svet i svekoliki svet oko nje, kao veliki svet.

Moderne teorije promocije zdravlja, stvaranje zdravlja u pojedincu i porodici dovodi se u vezu sa

uticajem okoline bilo da se iz nje koriste sirovine za proizvodnju zdravlja (hrana, voda, vazduh, sunčeva svetlost), bilo da je reč o drugim fizičkim, hemijskim, biološkim i socijalnim uticajima okoline. U teoriji zdravlja stvoren je tzv. socio-ekološki model zdravlja kao objašnjenje koje je od koristi i laicima i profesionalcima da ga iskoriste za održanje i unapređenje zdravlja.

U njemu, unutrašnji krug je ono što ti nazivaš – privatno, samo tvoje, lično, a spoljašnji, oko tog ličnog, u čijem središtu si ti, predstavlja užu i širu okolinu, drugim rečima javno, javni prostor, javnost. Unutrašnji krug ispunjen je tvojim životom i zdravljem – posebno u okviru porodice kada je imaš. Svaki čovek ima svoje, lično zdravlje u okviru svega onog što smatra svojim, ličnim. Zato da bi se bolje snašao u vezi s tim, zamisli se i odredi šta je privatno, a šta javno u tvom životu, i gde se javno i privatno susreću i prožimaju. Na samom početku, pođi od činjenice da je tvoje zdravlje tvoja privatna stvar. Čudno je jedino, što si, kada je zdravlje u pitanju, opušten i ravnodušan prema njemu, sve dok ne počne da kopni i da nestaje.

Kao što pomenuh, privatno znači nešto što se samo tebe tiče, lično, što samo tebi pripada, ili što sam, u okviru sopstvenih mogućnosti, proizvodiš samo za sebe. Privatno je nešto što je najdragocenije, jer pripada samo tebi i što se sebično čuva od drugih. Takvo je zdravlje i tvoj privatni život. Privatno znači i domaće kućno, brak, porodica, žena i deca, kuća i imanje. Kada je reč o zdravlju, ono može biti i odbrana i zaštita od javnog, i borba suprotnosti između muža i žene, roditelja i dece, starih ili mladih, religioznog i ateizma, neverstva i odanosti. Privatni život je tvoja tajna kada je on u suprotnosti sa javnošću, koju čuvaš brižljivo do groba i ne poveravaš je ni najbližem. Tvoja duša je tvoja privatna stvar, neponovljiva i jedinstvena, samo tebi svojstvena.

Sve što je pobrojano i još mnogo toga što nije pobrojano, u ključujući u sve to i tebe, ispunjava, na početku pomenuti, unutrašnji krug u kojem se neprekidno stvara život i zdravlje. A ja bih, da bi bilo jasnije, pozvao u pomoć pesnika i njegovu ideju o privatnom i javnom. On je tako odelio privatno od javnog da je za njega privatno – raj, a javno – pakao.

**

U svojoj pesmi "Raj i pakao" August Šenoa opisuje svet oko sebe koji poistovećuje sa javnošću, osećajući ga kao opasnost, neprijateljska i đavolska, koji ga sputava i ograničava i iz kojega svakog dana beži svojoj kući miloj deci i njihovom zagrljaju.

U pesmi sa sličnom temom "Moj štit" pesnik pojašnjava razliku između privatnog i javnog, pevajući:

Širom sveta, brate dragi,
Pune trnja nač ćeš pute,
A kraj puta vrebaju te
Zasjednice zmije ljute.

Širom sveta, brate dragi,
Bjesni bura, bruje gromi,
Smjelu orlu iznenada
S neba strela krila lomi.

Pesme koje pomenuh su pune metafora. Posustajući na tom putu, gde je osetio otrov zmije, gde je bio izložen gromovima i oluji, raznim događajima javnog koji ga uzmeniravaju, nerviraju i ubijaju mu volju na život, žuri u okrilje svoje porodice, "u mestašce milo", tiho, gde mu se smeše žena i rođena ćerka i sinčić. Pesnik oseća da mu od javnog preta opasnost po život i zdravlje, pa izlaz i spas traži i nalazi podmećući štit privatnog života u svome domu okružen najmilijima.

Mnogi muškarci, posebno zapošljeni, skoro da nemaju privatni život ili ga zapostavljaju zadobijajući poremećaje zdravlja zbog neudobnog žibota. Pesnik, uveren u uspeh u borbi protiv štetnih uticaja đavolskog javnog, na kraju pesme "Moj štit" peva o ulozi porodice u proizvodnji života i zdravlja kao o receptu sa dragocenim lekom.

Tu je meni silan zapis
Proti zmiji, groma, strijeli,
To su moje zlatne zvezde,
To mi rane srca cjeli.

A kada prođe dan i pesnik krene na počinak i kada mu se „k sanku veđe slože“, on se svemu što mu se dogodilo tokom dana javnom životu smeje – i moli "štiti štit moj, dobri Bože".

Tako uz pomoć pesnika, kada je reč o privatnom, gde u ekonomiji života i zdravlja najveći značaj imaju porodica, brak i deca, dolazimo do ideje da je to štit od svega što nam preta u javnom, koji moramo pažljivo čuvati, negovati i ojačavati svakog dana do kraja.

Milutin Bojić

U detinjstvu deca žele da se osećaju kao odrasli, u pubertetu započinju da se tako i ponašaju, pa tako započinju i sa pušenjem duvana, upotrebom alkoholnih pića, pa i droge, imitirajući svoje roditelje. Kada upitate pubertetliju koliko ima godina on uvek kaže da ima više, jer mu se čini da je tako

kompetentniji za život, kao da je odrasli. Drugim rečima, sve što vide i čuju u svojoj okolini, pubertetlije bi htele da isprobaju.

To je njihova priroda.

Postoje mnogi profesionalci koji su skloni da pojave u pubertetu dečaka i devojčica proglašavaju nezdravljem - bolestima. Izuzimajući neke pojave, organizam mladića i devojke u pubertetu je moćan generator zdravlja iz kojeg zdravlje vrca kao milioni svetlih iskrica. Posebno je veliki potencijal mentalnog i duševnog zdravlja na kojem počiva sveukupni razvoj i zdravstveni napredak mladića i devojke.

Najbolje je prirodu mladosti odslikao Milutin Bojić u svoj pesmi "Mladost".

Evo kako on o njoj peva:

"Ja znam samo hoću, ali ne znam šta hoću,
Stotinu bih stvari u jedan mah hteo,
Bežao bih u svet, tražio samoću,
I, kad bih mogao, na nebo bih se peo
.....

Ta mladost što buja, nekog cilja traži,
Htela bi iz duše, iz srca, iz grudi,
Čak i bol bi htela, kad je bol razdraži,
Da se troši, krši, i besni i ludi."

Polazeći od ovakve psihološke analize mladosti, roditelji i nastavnici trebalo bi da dobro upoznaju dušu i mladalačku prirodu kako bi energiju mladih, ogromnu energiju koja nastaje u njihovom razvoju, okrenuli u svrsishodnom smeru.

Mladi traže, nalaze, probaju i biraju i izabraće u životu ono što im je najprivlačnije. U većini slučajeva to će biti ono što su i njihovi odrasli, roditelji u kući i nastavnici u školi, birali i odabrali. U takvom slučaju pridikovanje, zabrane odraslih i moralisanje nastavnika u školi neće doprineti dobru, već dosledno ponašanje odraslih, shodno onome šta traže od svojih potomaka.

Pesnik Branislav Petrović kaže da je zadivljen ljudskim telom, posebno govorom, koji je takođe manifestacija zdravlja i mogućnosti da rečima daje poruke drugima, običnim ljudima koji ga okružuju. Baveći se običnim stvarima u svakodnevicu, peva o zdravlju - srca..

Diveći se životu, pesnik naslućuje da dug život ne može biti bez zdravog srca. Pesnik je zadivljen tolikom revnošću, odgovornošću i izdržljivošću srca..

U svojoj pesmi "Srce" on ovako peva:

"Meni je sve jasno u vezi sa Srcem sem jednog malog ovolickog pitanja: Šta je to što njega goni na praćakanje bez odmora, kakva to sila komanduje

njegovim ritmičkim pokretima tika taka tika taka, nije li to neka njegova vlastita svest, neki njegov vlastiti cilj koji je zaveštan negde duboko, duboko, mnogo dublje od čoveka?"

I završava takvu upitanost tako što tera i čitaocima da se nad tim pitanjem zamisle i istražuju srce, otkrivajući koliko ono može, šta voli i šta mu smeta.

Da li vi možete dati odgovor na tu upitanost pesnika koji traži istinu o životu i njegove osnove? Ja bih se usudio da kažem da je ta "sila koja komanduje ...ritmičkim pokretima" i tera srce da tiktakće - ZDRAVLJE.

To ja ta energija, samostvarajuća, genetskim programom usađena i duboko zakopana u genima protoplazme živih bića koja prethodi čoveku, u genima u kojima postoji zapis o dužini života i koji komanduju proizvodnjom života i zdravlja u svakodnevicu.

U nekim indijskim knjigama zapisano je da život traje onoliko dugo koliko dugo srce kuca. Ravno broju srčanih otkucaja i ni tren više. Ako se ne može taj broj povećati, nemojte ga smanjivati, ni slučajno ni namerno. Ne zaustavljajte srce, pomognite životu da traje.

Jedna od mogućnosti da produžite život je da razredite otkucaje srca. Tako bi se stvorile mogućnosti da srce predahne, da se njegov vek produži, a tako i dužina života. Sportskim aktivnostima se može usporiti rad srca.

Ideje o zdravlju u pripovesti "Prva brazda" Milovana Glišića

U traganju za zdravljem prelistavanje i čitanje knjiga otkriva kako su pisci ideju o zdravlju opisivali u njima. Zato bi bilo najbolje, za početak, uzeti knjige pisaca realista i koji najbolje pišu srpskim jezikom, jer ideju o zdravlju jasno i razumljivo opisuju i prikazuju. Ima takvih pisaca realista kod nas koji su posebnu pažnju poklonili opisivanju života ljudi na selu. Na selu se jednostavnije živi, pa se u životu seljaka mnoge ideje i pojave u životu jasnije uočavaju i ispoljavaju. A i ideje o zdravlju su prisutnije u svakodnevicu, jer od zdravlja seljaka umnogome zavisi ekonomija seoskog domaćinstva.

Kada se seljak razboli i postane nesposoban za rad nastupi kriza u ekonomiji njegovog života i života njegove porodice. Zato je pogodno da se u takvoj literaturi traže i pronalaze ideje o zdravlju. Takva literatura je pripovetka "Prva brazda" Milovana Glišića, pisca, tvorca srpske realističke pripovetke.

Kada se prave analize zdravstvenog stanja stanovništva, pažljivi analitičari nastoje da uoče razlike u zdravstvenom stanju između seljaka i građana. I često se dođe do zaključka da je

stanovništvo na selu krepkije, posebno kada se radi o mentalnom zdravlju, iako živi u nepovoljnijim uslovima života. Kada je reč o ideji o zdravlju u pripovetkama Milovana Glišića, u kojima se opisuje život srpskog seljaka u poslednjim decenijama XIX veka, ona se može u njima otkriti i zbog jedne važne činjenice da je, kako je pisao Jovan Skerlić o Milovanu Glišiću, on "čovjek sa sela i od sela. Varoš mu se nije dopadala, izgledala mu je kao jedna jama gde gamižu birokrati i zeleniši, kao paučina gde pauci vrebaju mušice sa sela". Mogao je zbog toga Milovan Glišić biti i pristrasan u opisivanju života seljaka i prednosti života na selu u odnosu na život građana, ali to ne umanjuje mogućnost da u njegovim pripovetkama tragamo za idejama o zdravlju.

Kada je reč o traganju za idejama zdravlja u knjigama, treba uzeti u obzir i vreme u kojem su one pisane. Shodno promenama društvenih prilika, i stanju kulture i opšte prosvetljenosti, naročito pismenosti, menjala se i ideja o zdravlju kod naroda. Milovan Glišić je pisao u vreme kada su se Srbijom širile ideje Svetozara Markovića. Osnovni smisao tih ideja, ili bolje reći jednog socijalističkog pokreta u Srbiji, sastojao se u tome da napredak naroda treba tražiti u budućnosti a ne u prošlosti koja počiva na uzdrmanim temeljima tradicija i zaostalosti, jer one su teg koji vuče srpski narod unazad. U takvom vremenu je nastala pripovetka "Prva brazda", koja je predmet ovog razmatranja.

Kada je reč o vremenu u kojem je nastala pripovetka Milovana Glišića "Prva brazda", ono je bilo teško, posebno na selu. Bilo je to vreme ratova u kojem su mnogi muškarci prerano gubili živote ostavljajući imanje, kuću i decu ženi koja je morala da se bori za opstanak i preživljavanje. Opstanak i preživljavanje srpskog naroda u takvim situacijama zavisili su od žilavosti i otpornosti prema svemu što bi ga snašlo. A šta su žilavost i otpornost, ako nisu manifestacije zdravlja? U takvoj situaciji, inokosna žena se morala uzdati u boga, zdravlje i solidarnost drugih ljudi u selu, pre svega rodbine, ali i komšija. Bile su to osnove na kojima je počivala ekonomija srpskog domaćinstva sedamdesetih, osamdesetih godina XIX veka, socijalni kapital mnogobrojnih porodičnih zadruga po selima širom Srbije.

Kada je reč o idejama o zdravlju u pripovetci "Prva brazda" Milovana Glišića, u njoj se nalaze ideje o nekoliko dimenzija zdravlja, posebno dimenzije duhovnog i socijalnog zdravlja.

U prvom delu pripovetke Glišić opisuje jednu krepku i poštenu seljanku, Mionu, koja živi u svojoj kući sama kao udovica. Njen muž Sibin, o čijoj se kuraži i junaštvu pričalo po selu, poginuo je u ratu. "Seosku kuću ne može zadesiti grđa nesreća nego

kad ostane bez muške glave", opisuje Milovan Glišić situaciju u kojoj se našla Miona i njeno domaćinstvo, koje su sačinjavali, pored nje i troje siročadi: "dva sinčića i jedna kći", svi jedno drugom do uveta. Iako u teškoj situaciji, Miona je ostala odana Sibinu i porodičnim dužnostima, reklo bi se odanija i od Penelope, jer joj se činilo da će odnekuda naići pokojni Sibin i da bi ona tada trebalo da mu položi račune o svemu što se događa u kući. Zato je radila najteže poslove na imanju ne hteviši da se preuda, kako su to mnoge udovice u selu učinile.

Jedino je računala na pomoć Sibinove braće i bratanaca, koji su svi bili vredni, otresiti, dobrodušni ljudi. Uz lični samopregor i njihovu nesebičnu pomoć, ona je uspevala da podiže decu i da spreči da kuća ostane pusta.

U drugom delu pripovetke "Prva brazda" Milovan Glišić opisuje život u Mioninoj kući. Moleći se bogu i uzdajući su uvek u njega i u zdravlje, ona čuva kuću, podiže decu i radi na imanju. Deca su joj zdrava, vesela, razborita i vredna. I pored svega što postiže u životu ona je nezadovoljna i hoće više, zato planira šta će dalje. Pred njom je ambiciozan životni plan: školovaće decu želeći tako da ostvari želju pokojnog Sibina. Ona napredak vidi u znanju kada kaže: "Neću da mi deca budu slepa kod očiju", iako školovanjem dece rizikuje da ostane sama u kući i na imanju. Sve to vreme nju ne napušta nada u uspešan poduhvat njenog poduhvata.

U poslenjem delu pripovetke "Prva brazda" Milovan Glišić opisuje Mioninu sreću. Njoj polaze na oči suze radosnice "i smeje joj se" dok gleda kako joj je najstariji sin Ognjen već toliko odrastao da može sam orati njivu. Čak se ne usuđuje da mu pridrži plug, jer oseća da bi ga povredila u njegovoj tolikoj osamostaljenosti da može da radi i najteže poslove. Nada, i vera u boga i zdravlje je na napušta nikako i ona dopušta sebi da planira da će Ognjena, zrelog momka "još godinu, dve...oženiti - ako Bog da!", pa će tako i njena kuća propevati, jer će posle toliko godina opet imati u njoj odraslu mušku glavu.

Imajući u vidu cilj postavljen na početku da se traganjem za zdravljem otkrije ideja o zdravlju u pripovetci "Prva brazda" Milovana Glišića, on je u potpunosti ostvaren. Analizom pojmova u štitu o kojem je reč, koji su posebno obeleženi, pomenuta pripovetka obiluje različitim manifestacijama zdravlja, kako duhovnog (poštenje, kuraž, junaštvo, vrednoća, dobrodušnost, sampregornost, nesebičnost, molitva, nada, vera) tako i socijalnog (osamostaljenost, saradnja sa drugima u okolini), mentalnog (razboritost, otresitost), emocionalnog (sreća, suze radosnice, veselost, smeh, propevati) i

fizičkog (žilavost, otpornost, krepkost, zrelost i snaga).

U ekonomiji seoskog života, sučeljenog sa osujećenjima i oskudicama svake vrste, moguće je uz pomoć zdravlja živeti lakše i ostvariti životne planove. Ako se uzme u obzir da je u pripoveci "Prva brazda" opisan mukotrpn život seoske udovice u sklopu onoga što se zove mukotrpn život seljaka, onda se dolazi do zaključka da se zdravlje može ostvariti i u teškim uslovima života kada je ono glavni oslonac i pokretač života. Stoga je, u narodnim običajima i molitvama ono uvek spregnuto sa životom kao uslov kako preživljavanja i opstanka tako i svakog napretka i životne sreće.

Traganje za zdravljem išlo bi u pogrešnom pravcu ako ne bi bilo usmereno na književnost Iva Andrića. U svojoj knjizi „Ex ponto“ Ivo Andrić je posvetio pažnju zdravlju imajući u vidu, pored ostalog, da je ono trajna pojava u čoveku.

Evo kako on opisuje zdravlje u sebi:

"Tjedni, mjeseci su mi prošli svijetli i mirni.

Jednostavan život moj je činio veselje, a samo gibanje mišića, tetiva i zglobova ispunjavalo me zadovoljstvom. Ležao sam sate i sate go na vrelom pijesku, osjećao sam kako moja put miriše onim neodređenim mirisom koji daje zdravo ljudsko tijelo na suncu.

Tada sam hodio svjež, krepak i bjesan, gazeći sjene pred sobom, dok se duša u meni razljevala kao sjajne, mirne vode u noći. (Božanstvene su nasmejane snage, linije i ritmi čovječijeg tijela!). Sve je u meni bilo jasno, jednostavno i veliko kao što je sjaj neba, huk vjetra i put oblaka; bez sumnja, bez svrhe, bez glasa, pitanja".

Njegov opis zdravlja sadrži reči i sintagme koje mogu biti doprinos rečniku zdravlja. Da ih pobrojim:

- svetle i mirne nedelje i meseci,
- veselje,
- kretanje (mišića, tetiva i zglobova),
- zadovoljstvo,
- neodređen (miris puti zdarvog ljudskog tela),
- svežina,
- krepkost,
- besan (stanje suprotno sanjivosti),
- mirnoća duše (poput mirne vode),
- božanstvene su nasmejane snage, linije i ritmi čovječijeg tela (zdravlje je božanstveno, savršeno osećanje dobrog u telu),
- jasnovidost,
- jednostavnost,
- veliko (zdravlje je najveće kao kosmos i priroda),
- telo se ne oseća (nez sumnje, svrhe, glasa i pitanja).

I Borislav Pekić se bavi zdravljem u jednom kontroverznom zapisu u svom dnevniku:

"Sreda, 16. septembar 1983. godine", na sledeći način:

"BESNILO KAO SIMPTOM ZDRAVLJA

Besnilo je prirodna posledica silaska sa Arga duha, napuštanje ploidbe po pravo zlatno runo. Besnilo je bolest našeg "puta", dakle uopšte nije bolest već usavršeni oblik našeg zdravlja, gde je nepoznato jedino dokle ćemo u tom usavršavanju otići. (Pretpostavljam naime da će nas neko u međuvremenu ubiti). Njegovi drugi simptomi, dakle simptomi našeg zdravlja su Kafkina otuđenost, Marksova otuđenost, Kamijeva apsurdnost, Lajbnicov kosmički optimizam, astronautički utopizam, materijalistički futurizam, itd. Izabrali smo besnilo i sad, dabogme, ne ostaje ništa drugo nego da besnimo. Napuštanje prirode (u sebi, i van sebe, klinička je slika, anamneza našeg naopakog zdravlja. A moja knjiga Besnilo ... slika je to i mog vlastitog besnila, mog zdravlja".

Albert Kami, u svojoj knjizi "Prvi čovek" takođe se bavi zdravljem kao osećanjem snage i likovanja, koje su u njemu proizveli snažni činoci spolja – bučni pomamni vetar. Evo odlomka iz pomenutog dela sa opisom zdravlja:

"Ali najveličanstveniji dani bili su vetroviti dani... U takve dane dečaci bi potrčali ka najbližim palmama, pod kojim je uvek ležalo dugačko sasušeno granje. Sastrugali bi sa donjeg kraja grane sve što bode da bi je mogli držati dvema rukama. Onda bi se vukući grane za sobom trkom vratili na terasu... Trebalo je popeti se na terasu, uspraviti palmino granje i okrenuti leđa vetru. Uхватili bi čvrsto, suve, šuštave grane, telom ih zaklanjajući od vetra, pa bi se naglo okrenuli. Grane bi se odjednom priljubile uz njih, pa su udisali prašnjav, slamnat miris. Igra se satojala u tome da se napreduje nasuprot vetru, dižući grane sve više i više. Pobjednik bi bio onaj koji bi uspeo da stigne do kraja terase a da mu vetar ne istrgne granu iz ruke, pa da ostane na nogama, s granom sasvim podignutom u vis, tela oslonjenog na napred istrurenu nogu, što duže se pobedonosno opirući pomamnoj silini vetra. Uspravljen tako nad parkom i šumom ustalasanog drveća, pod nebom kojim su punom brzinom proletali ogromni oblaci, Žak je tada osećao kako mu se vetar sto doleće s drugog kraja zemlje sliva niz granu u ruke i ispunjava ga nekom snagom i likovanjem, te je neprestano kliktao sve dok mu ruke i ramena ne bi klonuli od napora, pa bi najposle ispustio granu, koju bi vetar namah odneo zajedno s njegovim kliktanjem. A

uveče, kada bi iznemogao legao, u tišini sobe u kojoj mu je mati spavala tihim svojim lakim snom, u sebi je slušao brujanje bučnog, pomamnog vetra, koji će voleti celog života".

III

Velika je mogućnost učenja o zdravlju udubljenjem u književnost. Maštovitost, intuicija i kreativnost pisaca omogućavaju da se dođe do rečnika zdravlja i da se uz pomoć pojmova zdravlje bolje objasni i razume. U krajnjem slučaju, da se kvalitetnije odredi i definiše zdravlje.

U Rajcu, maja meseca 2011. godine, dr Petar Paunović, učitelj zdravlja

LITERATURA

1. Tin Ujević: Opojnost uma, str. 451., August Cesarec, Zagreb 1986)"
2. Tin Ujević, Pjesme, str. 14. August Cesarec, Zagreb 1986.)"
3. Borislav Pekić: Dnevnik,Sreda, 16. septembar 1983. godine",
4. Branislav Petrović: Predosećanje budućnosti, Beograd 1973.
5. Milovan Glišić: Glava šećera, "Politika", Beograd 2005.
6. Jovan Skerlić: Milovan Glišić, Epoha realizma, Nolit, Beograd 1966.
7. Jovan Skerlić: Istorija nove srpske književnosti, Prosveta, Beograd 1967.
8. Albert Kami:"Prvi čovek", Matica Srpska, Novi Sad 1994.godine
9. Ivo Andrić: Ex ponto, Beograd, 1981.

Adresa autora:

Petar Paunović, učitelj zdravlja
Rajačka škola zdravlja
www.rsz.rs
www.trećiput.rs
e-mail:rajacki@ptt.rs

Rad primljen: 17. 01. 2012.
Rad prihvaćen: 11. 04. 2012.
Elektronska verzija objavljena: 10. 06. 2012.